

hc

Doctora Honoris Causa

Marina Subirats Martori

Universitat
de Girona

hc

Doctora Honoris Causa

Marina Subirats Martori

Parlaments de la cerimònia d'investidura llegits
el dia 2 de desembre de 2021 a l'Aula Magna Modest Prats de la UdG

Girona, desembre de 2021

Universitat
de Girona

Edita: Universitat de Girona. Servei de Publicacions.
Abril 2022
Dipòsit legal: GI 608-2022

Acord del Consell de Govern de la Universitat de Girona, en la sessió ordinària núm. 6/2020, de 23 de juliol de 2020

El Consell de Govern, en sessió ordinària núm. 6/2020, de 23 de juliol de 2020, va adoptar l'acord que diu: Aprovar la **concessió del títol de doctora honoris causa de la Universitat de Girona a la Dra. Marina Subirats Martori**, d'acord amb la proposta presentada pel Departament de Pedagogia.

**LAUDATIO DE MARINA SUBIRATS MARTORI
A CÀRREC DEL DR. JORDI FEU GELIS**

Rector magnífic,
presidenta del Consell Social
Dra. Subirats,
professores i professors,
personal d'administració i serveis,
estudiants,
càrrecs electes,
senyores i senyors,

Permeteu-me que, en primer lloc, expressi el meu agraïment al Departament de Pedagogia de la Facultat d'Educació i Psicologia d'aquesta Universitat per, a banda d'haver proposat aquest doctorat honoris causa, haver-me encarregat la *laudatio* de la Dra. Marina Subirats: una sociòloga que ha fressat un ampli camí tant en l'àmbit estrictament acadèmic com en la política i en la gestió d'allò públic, amb una mirada atenta per transformar la societat.

De la mateixa manera que expresso la il·lusió per aquest encàrrec, també vull compartir amb vosaltres la dificultat que em suposa perquè no és fàcil sintetitzar amb poc temps la llarga i interessant trajectòria de l'homenatjada, més si tenim en compte que aquesta lloança se sobreposa a dues d'anteriors: la llegida en l'acte del doctorat honoris causa concedit per la Universitat de Valladolid i en el de la Universitat Rovira i Virgili.

M'ha estat de gran utilitat per escriure aquesta lloança el que diu l'eminent sociòleg Peter Berger, en el seu antic però no pas caduc llibre titulat *Invitació a la sociologia* quan, en l'intent de resoldre què pesa més en la configuració de la nostra identitat, si les estructures preconfigurades o bé les decisions personals que prenem a mesura que despleguem la nostra biografia, afirma que som el que som gràcies al que nosaltres hem triat però, al mateix temps, gràcies també a allò que ens hem trobat, de vegades sense buscar-ho.

L'objectiu d'aquesta glossa no és altre que intentar explicar qui és i com s'ha fet Marina Subirats, resseguint alguns aspectes de la seva biografia relacionats amb la seva formació i la seva professió, donant compte de les seves incursions en l'àmbit de la política que, com ha explicat en diverses ocasions, l'ha marcat d'una manera important.

Educació i formació

Marina Subirats neix en plena postguerra a Barcelona, filla d'un artista, Josep Subirats, cartellista durant la guerra, militant del PSUC, que es va veure obligat a exiliar-se a França i que no tornà a la ciutat fins al 1940. La seva mare, la Teresa, va ser mestressa de casa fins que de gran, passats els cinquanta anys, va estudiar magisteri i exercí de mestra fins a la jubilació.

En més d'una ocasió Marina Subirats ha sintetitzat les condicions de la vida de la seva infància dient que va néixer en una família humil però culta, en el sentit que a casa seva "es respirava sensibilitat i amor per la cultura, es llegia molt, i llibres molt ben seleccionats". Dit en paraules de Pierre Bourdieu, el sociòleg que més endavant coneixeria a París, la seva educació i formació va transcórrer en el si d'una família amb un capital econòmic modest però amb un capital cultural prou important que, sumat a la magnífica formació que va rebre durant la seva infància a Barcelona i de jove a París, li va permetre configurar un pensament estructurat amb idees clares i arguments plausibles.

Marina Subirats va fer l'ensenyament primari a l'Escola del Mar dirigida per Pere Vergés. Aquesta escola municipal, supervivent de la que fou esclafada per l'aviació italiana durant el bombardeig del 1938, va

ser on va tenir una experiència formativa que, a banda d'impregnar-li caràcter, l'acompanyaria tota la vida. L'Escola del Mar, edificada sobre els principis més lloables de l'Escola Nova i que tenia com a lema "aprendre a pensar, a sentir i a estimar" fou, en paraules seves, "una escola meravellosa que va compensar les mancances de l'entorn". En aquesta escola, diu, "ens feien sentir algú important: ens ensenyaven a mirar i comprendre el món, a gaudir de les arts i de la bellesa". L'Escola del Mar va ser un palau de cultura, un espai on els i les alumnes es van apropiat de la paraula mitjançant l'art de l'escriptura i l'oratoría, brodades en el sentit que hi dona Basil Bernstein quan parla del "codi lingüístic elaborat". No en va, Marina Subirats afirma: "l'Escola del Mar em va salvar", i en reivindica sense complexos la vigència en un marc educatiu, l'actual, que —a pesar dels canvis que ha experimentat en els darrers cinquanta anys— encara té moltes mancances.

Ben diferent és la percepció i els records que té de la seva etapa a l'institut i a la universitat. El 1958 ingressà a l'Institut Joan Maragall de Barcelona, un institut gris (pedagògicament parlant) que es trobava als antípodes del que va viure a la etapa anterior: ensenyament llibresc, aprenentatge memorístic i amb dificultats perquè els nois i les noies es relacionessin amb "normalitat". Va ser "un desastre absolut".

El 1960 va accedir a la Universitat de Barcelona amb la voluntat de saber, amb febre per conèixer. Hi va acabar estudiant filosofia i lletres, fruit d'una decisió no massa pensada: "Vaig acabar estudiant lletres perquè venia d'un medi econòmicament tan difícil que qualsevol altra cosa era massa llunyana". Seguint amb la tònica de l'institut, "vaig trobar una universitat funesta, franquista, on hi passaves l'estona i perdis el temps".

Cinc anys més tard, acabada de llicenciar en Filosofia i Lletres, amb plena consciència que el poc que havia après no li servia de res, i amb el ferm convenciment que formava part d'una generació que havia d'estar preparada per aportar saba nova a la societat que es començava a entreveure, se'n va anar a París a estudiar sociologia, a la prestigiosa École Pratique des Hautes Études, on va obtenir, el 1968, el Diplôme d'Études Approfondies en Sciences Sociales.

A París és on va fer la seva veritable formació. Una formació catàrtica en el sentit que experimentà un gir copernicà respecte del que li havien explicat a filosofia. Era, diu, “com aprendre a pensar de nou en un context intel·lectual molt estimulants regit, en bona mesura, pel discurs renovador francès del marxisme”.

Durant aquests anys va coincidir amb estudiants catalans i espanyols amb qui es retrobà així que tornà a Catalunya. Valgui com a exemple la trobada amb Jordi Borja, Jordi Porta, Josep Maria Vallès, Manel Castells, etc. També entrà en contacte amb exiliats republicans (com ara la mestra gironina Antònia Adroher), conegué de prop grups polititzats i moviments d'estudiants francesos i, enunciant el que podem considerar la cirereta de la seva experiència parisenca, es trobà de ple enmig del sarau del maig del 68.

Dins del grup de persones que diuen que van ser a París durant el maig del 68, Marina Subirats forma part d'aquell percentatge que va viure en directe i a primera fila el que podem qualificar sense pal·liatius com a fenomen social de gran calat, una revolució que, si bé en termes polítics i econòmics va acabar frustrada, no podem pas dir el mateix pel que fa als aspectes culturals i morals que se'n van derivar.

Ho recorda com un fet extraordinari: “El maig del 68 va ser una vivència ambivalent: ens trobàvem al mig d'una utopia i molts de nosaltres teníem la sensació fantàstica que el món estava a les nostres mans... i que el podíem canviar al nostre aire. Però molts i moltes de nosaltres no vam tardar massa a adonar-nos que allò no podia durar, i que amb la complexitat d'una societat com la francesa, les coses no es podien resoldre amb uns quants estudiants que anàvem amunt i avall. Hi va haver un moment que vam veure que no hi havia alternativa política... i la festa es va acabar. Així i tot, si hagués de repetir una setmana de la meua vida, voldria que fos una d'aquelles”.

A final de la dècada dels 60 Marina Subirats sentí que havia de triar entre quedar-se a París o tornar a Catalunya, i optà per tornar. Quan se li demana com valora aquesta decisió, no dubta a respondre que n'està contenta perquè van ser uns anys molt interessants. Mentre que a França es vivia la ressaca del maig del 68 i hi regnava una sensació de fracàs, de

falta d'esperança i amb un gaullisme que es perllongaria per molts anys, Catalunya (i Espanya) vivia un moment social i polític que prometia.

Quan el 1970 arribà a Barcelona es trobà amb una societat molt diferent respecte de la que havia deixat quan se'n va anar: la generació de la postguerra s'havia anat situant modestament i en l'àmbit educatiu s'acabava d'aprovar la Llei General d'Educació que, a pesar de tots els dèficits, representava un canvi important, encara en dictadura.

Primer treballà a la Fundació Jaume Bofill realitzant un estudi sobre immigració, i aquest mateix any, de la mà de Jordi Borja, entrà de professora a la Universitat de Barcelona.

L'any 1974 es doctorà en filosofia i lletres i es traslladà a la UAB per fer de professora al departament de Sociologia (primer adscrit a la Facultat d'Econòmiques i més endavant a la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia), impartint matèries relacionades amb la sociologia de l'educació, el gènere i l'estructura social. És a la Universitat Autònoma de Barcelona on ha desenvolupat bona part de la seva carrera acadèmica, i on va assolir el 1992 la condició de catedràtica, i de catedràtica emèrita el 2006.

El pas per la política

Abans de centrar-me en les principals aportacions que Marina Subirats ha fet en l'àmbit científic, permeteu-me que faci una brevíssima síntesi del que ha estat la seva implicació en la política, en un sentit ampli del terme.

Tal com he dit anteriorment, l'empremta del maig del 68 va deixar en Marina Subirats una consciència prou marcada que la portà a la militància política en el moment que retornà a Catalunya. El 1970 entrà a formar part de Bandera Roja, i entre els anys 1974 i 1977 formà part del PSUC. Durant aquests anys recorda el vincle estret que va fer amb alguns moviments socials, la descoberta de les problemàtiques de determinats barris, i a la universitat aviat formà part del moviment dels professors no numeraris.

La gestió d'allò públic, i àdhuc l'adquisició de responsabilitats polítiques, ha estat quelcom que ha practicat de manera intermitent fins

fa ben poc. Des de l'any 1983 va ser assessora en temes d'educació de l'Institut de la Mujer, i entre els anys 1993 i 1996 en va ser directora i va assumir, entre altres encàrrecs, el de formar part de la Comissió d'Igualtat d'Oportunitats de la UE i de coordinar la delegació oficial d'Espanya i del conjunt de la Unió Europea a la IV Conferència de la Dona, organitzada per les Nacions Unides a Pequín. Tres anys més tard, i per un període de set anys, fou regidora d'Educació a l'Ajuntament de Barcelona, i entre 2004 i 2012 fou membre del Consell Escolar de l'Estat.

El seu pas per la política li ha deixat un regust "agredolç", del qual no s'amaga. Els cops de colze dels qui hi busquen un espai de promoció personal, els que posen per davant els interessos individuals als col·lectius, per no parlar de la *damnatio memoriae* practicada no només per l'adversari polític, sinó també pel company de fila que et substitueix quan accedeix al poder, la fa ser crítica amb un determinat estil de fer política força generalitzat.

Aportació científica

L'aportació que Marina Subirats ha fet al coneixement científic s'estructura principalment sobre tres objectes d'estudi travessats pels eixos de la desigualtat i les classes socials: l'escola rural, l'estructura social i la desigualtat entre homes i dones.

L'escola rural

A principi de la dècada dels 80 Marina Subirats realitzà una investigació pionera sobre les condicions de l'escola rural a Catalunya. Certament, serà una línia d'investigació que, a diferència de les altres, tindrà un recorregut relativament limitat però serà de gran interès, entre d'altres aspectes, per la visualització que fa d'una escola i d'uns mestres que fins aleshores havien estat pràcticament oblidats, no només per l'administració, sinó també per l'acadèmia.

Marina Subirats, després de fer una anàlisi de la legislació educativa que fins als anys 80 condemnava l'escola rural a ser una institució de

quarta categoria, n'estudià les condicions de pobresa material a què tradicionalment havia estat sotmesa, al mateix temps que posà al descobert la subjugació cultural que havia exercit, pel fet que històricament havia transmès una cultura fonamentalment urbana allunyada dels interessos i necessitats de la pagesia.

Aquest estudi, amb la publicació del llibre *L'escola rural a Catalunya* i de diversos articles, omplí un buit important en l'àmbit de la sociologia de l'educació, tant catalana com espanyola, i va inspirar una línia de treball prou fecunda, sobretot entre alguns sociòlegs i sociòlogues de les comarques de Girona i Lleida.

Estructura social

L'estudi de l'estructura social ha estat un àmbit temàtic que ha acompanyat Marina Subirats des de l'inici: va esdevenir un objecte d'estudi predilecte durant la seva estada a París i, així que retornà a Catalunya, va prendre cos en diverses investigacions, essent l'Enquesta de l'Àrea Metropolitana de Barcelona la que probablement ha tingut més ressò.

L'enquesta tenia com a objectiu conèixer les condicions de vida dels homes i les dones, en primer lloc de Barcelona i la seva conurbació, i posteriorment de tot Catalunya. L'interès sociològic d'aquesta recerca rau, en primer lloc, en l'estudi simultani de diversos elements explicatius de qualsevol estructura social (l'educació, el treball, la llengua, l'oci, l'habitatge, les pautes de consum i relacionals...); en segon lloc, en la prevalença que prenia –tant en la configuració dels instruments de recollida d'informació com en l'anàlisi– la variable de classe social, i en tercer lloc, al fet que va tenir una certa continuïtat (1985, 1990, 1995 i 2006), cosa que va permetre copsar la tendència en termes de mobilitat social i orientar polítiques públiques de gran transcendència.

L'anàlisi longitudinal d'aquest treball es va cloure amb la publicació del llibre *Barcelona: de la necessitat a la llibertat. Les classes socials al llindar del segle XXI*. Un llibre que, com adverteix l'autora “no deixa de ser una aportació del que havíem aconseguit i del que podem perdre, no només per la crisi econòmica del 2008 sinó per la política nefasta de les retallades i per la voracitat dels que controlen els mercats financers”.

Feminisme

La tercera branca de la seva investigació, les desigualtats entre homes i dones, s'inicià ben aviat, i tal com el va abordar, va representar una novetat important en la disciplina. La seva preocupació inicial tenia a veure, fonamentalment, amb dues preguntes que formulà així: "Per què les dones no poden fer determinades activitats?" i "Per què les dones han estat arraconades durant tant de temps?"

Primerament se centrà en l'estudi de les dones en l'àmbit educatiu, amb la pretensió de superar la matriu masculista de l'escola. Partint del pensament de Pierre Bourdieu i de la mirada d'Elena Gianini Belotti, entre d'altres, Marina Subirats analitzà la discriminació de les dones en el conjunt del sistema educatiu, i molt especialment els obstacles que tenien (i en part encara tenen avui dia) per accedir a determinats estudis.

Per altra banda, la mirada *micro* d'allò que succeïa a l'escola pública catalana a final dels anys 70 la portà a establir una tesi força demolidora: l'establiment de l'escola mixta no comporta necessàriament una escola coeducativa, si per coeducació entenem una educació igualitària entre gèneres. En el magnífic llibre titulat amb gran enginy *Rosa y azul* (1988), Marina Subirats explica els mecanismes d'aquesta disfunció: l'ocultació del paper de les dones en molts llibres de text, la *malificació* d'aquestes en els contes que s'utilitzen com a recurs educatiu, la prestació d'una atenció menor a les nenes a l'aula o la infravaloració de la seva veu són exemples d'accions "naturalitzades", inconscients i socialment assumides, subministrades a través d'un currículum ocult que no fa altra cosa que reproduir les estructures de poder entre gèneres que es donen a la societat.

Les desigualtats entre homes i dones en la vida adulta és l'altra temàtica que ha analitzat. La mirada històrica d'aquesta qüestió li permet ser optimista en alguns aspectes i reservada en d'altres: si durant el franquisme el prototipus d'home i de dona es construïa a redós de dos gèneres molt delimitats amb clars desavantatges per a les dones, a partir dels anys 80 aquesta cotilla s'esberla gràcies, en part, a l'accés de les dones a determinades ocupacions i a la seva presència en espais públics. Amb tot, l'apropiació legítima i necessària que han fet les dones de tasques, espais i codis culturals tradicionalment assignats als homes no s'ha do-

nat a la inversa. Això genera, en opinió de la Dra. Subirats, un cert desequilibri que només es pot revertir mitjançant la universalització d'allò femení. Aquest és, segons ella, un dels grans reptes pendents per assolir quotes més grans d'igualtat i de benestar per a totes i tots.

Vinculació de Marina Subirats a la Universitat de Girona

La vinculació de la Dra. Subirats amb les comarques de Girona, i amb la Universitat de Girona en particular, s'ha fet efectiva a través de diverses accions reconegudes, en part, amb premis i guardons, com el que li va atorgar l'associació Mestres 68. Al llarg de la seva trajectòria ha impartit conferències en el marc dels moviments de renovació pedagògica de les comarques gironines, en el Grau en Pedagogia i Treball Social de la Facultat d'Educació... També va formar part del comitè assessor de la reforma del Grau en Pedagogia i ha intervingut en diversos actes científics.

La proposta d'aquest doctorat honoris causa, feta a instàncies del Departament de Pedagogia d'aquesta universitat, i amb el suport de la Facultat d'Educació i Psicologia, està motivada, a banda de tot el que he dit, perquè amb la Dra. Subirats compartim una mirada educativa, així com la sensibilitat per allò que es refereix a la reivindicació dels drets de les persones i a la lluita contra les desigualtats socials i de gènere, uns aspectes incorporats en aquesta universitat i a la nostra facultat a través de plans d'igualtat, protocols contra l'assetjament, plans de formació, serveis portats per professionals especialitzades, i també mitjançant el desenvolupament de línies de recerca i doctorats en què participen diversos departaments.

Una magnífica docent

Voldria acabar aquesta lloança fent referència a la qualitat docent de Marina Subirats.

Per uns moments em faig ressò d'allò que he pogut parlar amb altres exalumnes teus de diferents promocions, per deixar palès el record extraordinari que tenim del tracte amb tu i, molt especialment, de les teves classes. Unes classes, per dir-ho amb poques paraules, amb estil

propi, fetes a partir de la força de la paraula i del testimoni d'una sociòloga que tenia quelcom interessant a compartir amb nosaltres, amb l'objectiu d'ajudar-nos a pensar, de construir una mirada crítica, reflexiva i sempre amb perspectiva històrica.

Una mirada que, en alguns aspectes, em recorda la teva tan ben considerada i estimada Escola del Mar.

Gràcies, Marina, pel teu mestratge.

Petició formal

Per tot el que s'ha exposat en aquesta *laudatio*, Rector Magnífic, demano, amb la solemnitat que requereix una petició com aquesta, que investiu Doctora Honoris Causa la Doctora Marina Subirats i Martori.

Jordi Feu Gelis

Professor del Departament de Pedagogia
i director de la Càtedra de Renovació Pedagògica
de la Universitat de Girona

Girona, 2 de desembre de 2021

DISCURS DE LA DRA. MARINA SUBIRATS MARTORI

Universitat
de Girona

30
ANYS

Universitat
de Girona

**Titul de doctora honoris causa per la Universitat de Girona
concedit a la**

Dra. Marina Subirats Martori

Per la seva qualitat de investigadora i desenvolupadora de les seves activitats científiques i socials, i pel seu compromís amb la universitat de Girona i amb la ciutat de Girona, i pel seu treball en el camp de la salut pública i la salut comunitària, i pel seu treball en el camp de la salut pública i la salut comunitària, i pel seu treball en el camp de la salut pública i la salut comunitària.

Registre de l'acte de concessió de doctora honoris causa a Marina Subirats Martori, el 23 de setembre de 2020, a l'aula de la Facultat de Ciències de la Salut, a l'edifici de la Facultat de Ciències de la Salut, a l'edifici de la Facultat de Ciències de la Salut.

Lloc i data: Girona, 23 de setembre de 2020.

El rector de la Universitat de Girona
[Signature]

El vicedirector general de la Universitat de Girona
[Signature]

Excel·lentíssimes autoritats,
doctors i doctores,
professors i professores del claustre universitari,
amigues i amics,

Us vull parlar avui, en aquesta cerimònia que tant m'honora, d'un tema que fa temps que m'apassiona, la construcció dels gèneres femení i masculí, la seva transmissió a través de diverses institucions i especialment de l'aspecte en el qual estic treballant actualment, i que compta amb poques anàlisis i poca recerca: la transmissió històrica de la feminitat de mares a filles i les variacions que s'estan produint actualment en aquest àmbit.

Abans d'entrar en el tema que exposaré, però, les meves primeres paraules han de ser forçosament de gran agraïment per l'honor que em fa la universitat de Girona en concedir-me un doctorat honoris causa, sens dubte el major reconeixement que pot rebre una persona que ha dedicat gran part de la seva vida a la recerca i la docència acadèmica. Una concessió que suposa que no hem perdut el temps, i que les hores que hem dedicat a l'estudi, l'anàlisi, la docència i l'escriptura han aportat alguna cosa prou interessant i innovadora com perquè hagi tingut ressò en altres persones i en altres universitats. I, esperem-ho, també en la societat en què vivim, perquè soc del parer que els esforços intel·lectuals, més enllà del plaer que ens proporcionen, han d'estar adreçats a la millora de la societat i, en definitiva, a la millora de la vida humana.

I considero que, de fet, aquesta és la finalitat última de la recerca i de la vida acadèmica, en qualsevol dels seus àmbits. Un doctorat honoris causa és, sobretot, la prova que hem transcendit la nostra curiositat per conèixer algun àmbit de la vida per, efectivament, interessar prou a persones del món acadèmic per a fer-se'n ressò i premiar-ho.

Que aquest reconeixement vingui de la Universitat de Girona m'emociona doblement. D'una banda perquè, des de fa anys, i a través del meu estimat amic Jordi Feu, alumne meu en altres temps, fa anys que he vingut almenys una vegada cada curs a la Facultat d'Educació i Psicologia per fer una conferència als i a les estudiants sobre qüestions de gènere i de coeducació. Una activitat que m'agrada molt: malauradament, aquest tipus d'ensenyament, que, en un moment en que s'està produint un gran canvi social dels gèneres em sembla indispensable de rebre en la formació inicial del professorat, no ha penetrat suficientment en les escoles de magisteri i de pedagogia. Sé per experiència que el professorat, en el seu conjunt, té molt poca preparació en aquest sentit, i que en aquest moment en què estan apareixent qüestions com la denominada "identitat de gènere" a les escoles i entre algunes criatures, una bona part del professorat té dubtes i dificultats per afrontar aquestes qüestions. Sé també que la Universitat de Girona dedica una atenció especial a difondre i fer real la igualtat entre homes i dones, i que inclou aquest tema en els diversos *currícula* que imparteix. De manera que agraeixo moltíssim a la Facultat d'Educació i Psicologia d'aquesta universitat la invitació periòdica per apropar aquesta qüestió a l'estudiantat.

I, en segon lloc, que sigui la Universitat de Girona la que em concedeix aquest doctorat m'emociona també perquè, encara que familiarment jo no tinc vincles amb Girona, sí que fa quaranta anys que gaudeixo d'una caseta prop de la Bisbal, un lloc que m'ha aportat el descans, la calma, el gaudi d'un paisatge meravellós, la proximitat d'un mar que em sembla el més bonic del món. Soc, doncs, una mica gironina d'adopció, i ser reconeguda pels qui ens són propers és el millor premi a què podem aspirar.

Gràcies, doncs, a aquesta Universitat, a les seves autoritats, i òbviament, gràcies molt especialment al meu amic Jordi Feu, que ha tingut

la gran amabilitat de recórrer la meua biografia i de presentar-vos-la aquí amb tant d'afecte com acabem de sentir.

Dit tot això, passaré ara a explicar-vos alguns aspectes del que ha estat el meu treball al llarg de molts anys. A partir dels meus estudis de sociologia a París, i d'haver conegut i estudiat l'obra de Pierre Bourdieu, em vaig interessar per l'educació i pels mecanismes ocults que fan que la transmissió de coneixements no operi d'una manera igualitària, sinó que, sense que en siguem conscients, amb la transmissió de coneixements i amb les relacions establertes en el món educatiu traspassem també a l'alumnat un conjunt d'estereotips i prejudicis que contribueixen a definir no tan sols les seves personalitats sinó també, molt sovint, la seva autovaloració i les condicions que contribueixen posteriorment a crear jerarquies socials. És un tema que em va interessar molt i que, de bell antuvi, Bourdieu va aplicar sobretot a l'efecte de l'escolarització damunt les classes socials i la seva reproducció. Posteriorment, en tornar a Catalunya, vaig treballar també sobre les classes socials i la seva reproducció a través del sistema educatiu.

Quan, cap a meitat dels anys setanta, va esclatar el feminisme entre nosaltres, no sabíem res del perquè de la repressió damunt les dones i la seva exclusió secular de les institucions acadèmiques. De manera que, per a mi, aquest va constituir un objecte interessant sobre el qual investigar, i hi vaig poder aplicar aspectes de la teoria de la reproducció social, així com una metodologia d'investigació per analitzar el que anomenem *currículum ocult*, metodologia que en aquell moment s'estava constituint a diversos països aplicat a l'anàlisi de la transmissió dels gèneres, especialment a Anglaterra i als països nòrdics. I és així com vaig començar a trobar resultats i publicar sobre la transmissió dels gèneres en el sistema educatiu i, posteriorment, en veure fins a quin punt es tractava de la transmissió d'una jerarquia de gèneres molt marcada per l'androcentrisme i l'oblit de l'existència mateixa de les dones, sobre la necessitat d'una transformació de l'educació que anés en el sentit de la coeducació i de la igualtat de gèneres.

Va ser un tema que va despertar interès, sobretot entre les mestres i les professores, en un moment en què, al llarg dels anys setanta, s'havia generalitzat l'ensenyament mixt a Espanya, però sense transformar les

característiques culturals ni incloure referències a les dones creadores al llarg de la història. Aquests descobriments col·lectius van anar generant un conjunt de preguntes i d'hipòtesis sobre si l'escola mixta era, efectivament, una escola igualitària o si, malgrat l'escolarització conjunta de nois i noies, persistien encara molts elements de caràcter discriminatori respecte de les dones.

No entraré ara en les troballes que vam anar fent i en els múltiples articles i llibres de divulgació d'aquestes qüestions. N'ha parlat en Jordi Feu i, de tota manera, han estat molt difosos. Em voldria referir, justament, a un aspecte col·lateral damunt el qual estic treballant actualment, i que és menys conegut, però alhora, des del meu punt de vista, d'una importància cabdal. Els gèneres no solament són transmesos mitjançant el sistema educatiu. Ho són també per totes les institucions socials i, molt especialment, per la família, la primera institució amb què estan en contacte les criatures des del seu naixement i, per tant, la primera socialitzadora. Sempre m'havia interessat investigar com es fa aquesta socialització familiar del gènere, però, a diferència del que passa amb les escoles, és molt més difícil tenir accés a l'observació sistemàtica en els nuclis familiars. De manera que, malauradament, he hagut de renunciar a la recerca empírica, que ha estat sempre la que m'ha semblat més adequada per aprendre com funciona la realitat i descobrir elements que encara no han estat integrats a la teoria.

Així doncs, he hagut de limitar la meua recerca sobre la transmissió dels gèneres en el si de la família a la informació que figura en els llibres i materials diversos, i a la recollida de testimonis que de seguida s'han mostrat poc útils, perquè les formes de socialització no són recordades com a tals. En aquest cas, he centrat la recerca en un aspecte de la transmissió dels gèneres en l'àmbit familiar: la transmissió de la feminitat que es fa de mares a filles, analitzant diversos moments de la història i l'evolució que s'està produint en el moment actual.

Per què m'interessa especialment aquesta transmissió? Fonamentalment per tres raons: en primer lloc, perquè la relació entre mares i filles ha estat molt poc estudiada, a diferència, per exemple, de les relacions pares/fills, que, amb la figura d'Èdip, ens dona ja des de l'antiguitat un perfil determinat: l'enfrontament pel poder que es planteja quan

el fill arriba a l'edat adulta i pare i fill es troben en una situació estructuralment competitiva. És evident que no sempre es produeix aquesta situació, i que probablement ara està canviant més que mai, quan ja no hi ha propietat de la terra ni convivència en la mateixa casa, i per tant el fill no substitueix pròpiament el pare en els mateixos espais de decisió. Però, en qualsevol cas, tenim una pauta per ordenar els possibles conflictes, encara que no sigui l'única que es produeix. Pel que fa a les mares i filles, en canvi, no és així, no s'ha establert una pauta clàssica: aparentment, mare i filla no es troben –o potser només en societats matrilineals, que gairebé han desaparegut– en una situació estructuralment conflictiva; gairebé en totes les societats, la filla està destinada a marxar de casa i a conviure amb un altra família, la del seu marit. Aquesta situació pot plantejar l'enfrontament sogra/nora, un enfrontament que sol donar-se en totes les cultures en què perviu la família patriarcal extensa, però que té unes característiques diferents de les que es donen entre mare i filla.

La segona raó per la qual m'interessa aquesta relació és perquè la considero estructuralment perversa: sé que utilitzar aquest terme pot semblar excessiu, i fins i tot escandalós. De seguida hi entraré, i tractaré d'explicar per què ho veig així. I la tercera raó és perquè precisament considero que en la nostra cultura aquesta relació està canviant enormement, i que la transmissió de la feminitat tradicional de mares a filles s'està afeblint, cosa que no vol dir que desaparegui. Simplement, els gèneres, i especialment el gènere femení, han entrat en un procés que considero de demolició, de destrucció interna sota l'empenta del feminisme. De manera que les dones, en tenir filles, transmeten models diversos dels del passat, més oberts, també més incerts i dubtosos. Però altres instàncies, i especialment els mitjans de comunicació i les xarxes socials, han substituït el vell paper de transmissors de la feminitat tradicional que han fet sempre les mares, l'han capgirat, l'han adaptat als nous temps, però segueixen transmetent un gènere femení amb moltes semblances amb el tradicional pel que fa al seu concepte profund, encara que aparentment es presenti com a totalment diferent.

Explicat el meu plantejament em permetreu que, d'una manera molt breu atès el temps de què disposem –i sempre la necessitat de

brevetat implica que hem de prescindir de matisos que altrament foren imprescindibles, i correm per tant el perill de simplificacions i generalitzacions que poden portar-nos a errors greus— d'una manera molt breu, deia, permeteu-me que justifiqui el perquè em refereixo a la relació mares /filles com una relació estructuralment perversa, i per què dic que els temps estan canviant, però potser menys del que sembla. I és perversa aquesta relació precisament perquè l'encàrrec que tradicionalment ha recaigut sobre les mares és convertir les seves filles en dones, és a dir, inculcar-los la feminitat. “Agafar la nena que has rebut i fer-ne una dona”, per dir-ho així. Un mandat indispensable, perquè, segons les diverses cultures creades en les societats patriarcals, aquesta transformació del ser natural en ser social és indispensable per al bé i la felicitat de la filla i també per a l'honor i el bon nom de la mare. Cal, doncs, que les mares transmetin i imposin a les filles els mandats que suposa el gènere femení, que lluny de ser una elecció, és una imposició en totes les societats, com ho és també el gènere masculí per als nens.

Ara bé, si tenim present que en les societats patriarcals el gènere femení és el gènere inferior, és a dir, que aprendre a ser una dona significa aprendre a reduir els teus impulsos, els teus desigs, les teves necessitats, i subordinar-les a l'impuls, el desig i la necessitat d'altri, està clar que l'aprenentatge de la feminitat és l'aprenentatge de la frustració, de la limitació, de la castració. És, doncs, una tasca ferotge la que han de dur a terme les mares amb les filles.

Alhora, però, les mares estimen les filles; les estimen perquè són les seves criatures, perquè són la seva prolongació, les que, almenys en el desig matern, podrien dur a terme tot allò que la mare va voler en algun moment i no va aconseguir. I les estimen perquè les veuen com les seves futures cuidadores quan ja no puguin valdre's per si mateixes. Heus aquí, doncs, la situació absolutament contradictòria que socialment marca aquesta relació: la filla, probablement el ser més estimat després del fill —que, com a home, és a dir, ser superior a la mare, l'ennobleix a ella per haver-lo parit— la filla, doncs, un fil d'alegria i de vida per a la mare, ha de ser mutilada, limitada, frustrada en el seu desig i desenvolupament, per tal d'esdevenir una dona com cal. Tenim plantejada una situació tan contradictòria que, com veieu, anomenar-la perversa no resulta gens exagerat.

Us pot semblar que quan parlo de mutilació dramatitzo excessivament la situació. Bé, com us he dit, m'és difícil fer una recerca empírica, i he hagut de recórrer sobretot a documents, novel·les, biografies, pel·lícules. No entraré en la descripció dels horrors que hi he trobat. Us citaré, només, tres cultures prou significatives en les seves maneres d'educar les noies: la cultura sinojaponesa, gran part de la cultura de l'Àfrica negra i la cultura magrebina. No totes són del passat; en algunes, aquestes tradicions estan ben vives, malauradament, i, de moment, no presenten cap signe de caducitat.

La cultura xina i japonesa: l'embenament dels peus de les nenes. Una de les formes tradicionals més conegudes d'actuar sobre el cos de les nenes per a fer-les sotmetre's al model de gènere més valorat en la societat va ser la pràctica de l'embenament dels peus que es va produir a moltes regions de la Xina i que es va estendre també al Japó. L'embenament dels peus, per tal d'aconseguir un peu que s'anomenava "el lotus daurat", sembla que va començar a la Xina sota un emperador de la dinastia Han, cap allà al segle XII o potser fins i tot abans. A la Xina aquesta pràctica va ser prohibida l'any 1923, però el 1995 jo encara vaig conèixer una dona amb els peus embenats.

En què consistia l'embenament dels peus? Es començava habitualment quan la nena tenia 4 o 5 anys, o més tard, però mai més enllà de 9, perquè s'havia d'evitar que els ossos dels peus ja estiguessin consolidats. Hi havia tota una preparació prèvia, com si es preparés una festa. Lisa See ho explica amb deteniment a *Snow Flower and the secret Fan*¹ una novel·la en què exposa amb tot detall el ritu de l'embenament de peus i les seves conseqüències. Abans de realitzar l'embenament, la mare de la nena ja prepara les benes blaves que haurà d'utilitzar i fa el primer parell de sabates. Després es busca la data adequada, millor a l'hivern, perquè el fred ajuda a cicatritzar les ferides que es produeixen. Els dies anteriors a l'inici de la cerimònia se celebra una mena de festa. Es tractava d'aconseguir uns peus que tinguessin set característiques: que fossin petits, estrets, rectes, punxeguts, arquejats, perfumats i suaus. L'ideal era que tinguessin set centímetres de llargada i la forma d'una poncella

1. See, L. (2005) *The Snow Flower and the Secret Fan*. Londres: Bloomsbury.

de lotus, i que tot el pes del cos recaigués damunt el taló, etc. Si una noia arribava a aconseguir tot això, la seva felicitat fora perfecta.

Us estalvio la descripció del dolor, del patiment, de la mutilació que això suposava, i que, de fet, com explica Lisa See, duia a la mort de moltes nenes, perquè la carn del peu, en no circular-hi bé la sang, es gangrenava i produïa la mort. Deixeu-me només citar la frase d'un altre assaig sobre el tema: “Jo tenia set anys quan la meva mare em va portar al camp. Allà, quan el blat estava en flor, la meva mare em va embenar els peus, estrenyent molt la roba al voltant. Podria ser que se'm trenquessin els ossos. Quan jo plorava, la meva mare em pegava. La mare deia que els meus peus eren massa grossos; que ningú em voldria, que no podria trobar una *pogia* (sogra)”. (Lovely Flower, 80 anys, entrevistada per Laurel Bossen i Hill Gates i el seu equip, 19 d'octubre de 2008, Luochuan, Shaanxi.)²

Trobem així exemplificats els dos temes a què m'he referit abans: és la mare l'encarregada d'infligir aquest dolor a la seva filla, i ho fa pel seu bé, per la seva felicitat futura. Però allò que nosaltres hi podem veure és una altra cosa: lluny de ser una moda arbitrària, és una mutilació total per a les dones, amb tots els signes de la incapacitat que els suposarà per a tota la vida: no poder caminar còmodament, per tant no poder anar gaire lluny; estar sempre pendents del seu cos i dels seus dolors i, segons la valoració que se'n feia, desplaçar-se amb un moviment tremolós, com el d'un salze, cosa que suposava una gran elegància, però que evidentment, era també un apreciat signe de fragilitat i feblesa. Dones empresonades per a tota la vida, que gairebé no sortien de casa, però que alhora seguien treballant, especialment les de les classes baixes, en què s'aprofitava aquesta dificultat de moure's per fer que les nenes treballassin moltíssimes hores als telers. La mutilació física feta d'una manera que suposa una dificultat per sempre per a la vida quotidiana és, evidentment, l'expressió màxima de la repressió infligida a les nenes com a mètode per a convertir-les en dones segons el model de gènere dominant en cada cultura.

2. Citat per Bossen, L. i Gates, H. (2017) *Bound feet, young hands*. Stanford University Press

Una versió diferent, més cruel encara, d'aquesta aculturació femenina és la mutilació sexual, que s'ha pogut observar ja en algunes mòmies de l'antic Egipte i que segueix practicant-se en l'actualitat. Tampoc entraré en la seva descripció, que és ara bastant coneguda entre nosaltres: ablació del clítoris i dels llavis externs, infibulació del canal vaginal, etc., sempre practicada per les dones damunt les nenes des d'edats bastant primerenques. De nou, pel seu bé, perquè altrament foren impures, no podrien casar-se, ningú les voldria, foren rebutjades. La mutilació genital suposa un turment físic per a tota la vida, però també la incapacitat de sentir, una mena de mort en vida, d'insensibilitat. Una incapacitat per a sentir plaer, que sembla anar molt més enllà del plaer estrictament sexual i es refereix al conjunt de sensacions de plaer que ofereix la vida.

Hi ha força literatura sobre aquest tema, que no us exposaré aquí. Citaré només una novel·la que em va interessar especialment, la d'Alice Walker *En posesión del secreto de la alegría*,³ que parla d'una dona nascuda als Estats Units però que, volent trobar la seva identitat d'origen, es fa practicar la mutilació genital.

Hi ha alguns elements que trobo interessants en aquesta novel·la, i un d'ells és la idea que per poder afrontar el fet d'infligir un dolor tan terrible a les pròpies filles una dona necessita arribar a un grau d'insensibilitat, a una mena d'indiferència respecte al seu entorn i a la seva pròpia vida, perquè altrament és probable que tant de dolor no fos suportable. I, de fet, cal comprendre que les societats que han mantingut les mutilacions sexuals com a condicions obligatòries perquè una dona pogués ser reconeguda i respectada com a membre d'una comunitat, perquè pogués simplement casar-se i tenir una família, exerceixen damunt les dones un poder ferotge, un menyspreu i una manca de reconeixement de la pròpia naturalesa humana que fa que puguin tractar-les d'una manera similar a com es tracta els animals; són éssers a disposició dels homes, que en poden fer el que vulguin, i no hi ha cap espai perquè les dones tinguin el seu propi projecte de vida o el menor control sobre la seva situació. Ni, ben clarament, damunt de la de les seves filles i fills.

3. Walker, A. (1993). *En posesión del secreto de la alegría*. Ed. Hernández

El tercer exemple que us voldria citar és el de la cultura magrebina, encara avui. No es tracta, en aquest cas, de mutilacions físiques, sinó d'aconseguir la mateixa submissió, la mateixa obediència en les dones que en els exemples anteriors, però per altres mètodes. Hi ha també repressió física, consistent en inculcar a les nenes que han d'adoptar un comportament reservat, decent, que han de caminar ni massa de pressa ni massa lentament, i sempre per la part més baixa del camí; que mai no han de seure davant d'un home; que han de dur vestits llargs que amaguin les cames; que han d'amagar els braços i tapar-se el cap i no deixar-se anar mai els cabells ni pentinar-se en presència d'un home. Des dels 5 o 6 anys ja no poden jugar amb els nens, ni estar davant d'homes, amb l'excepció de la família. No poden parlar fins que els dirigeixin la paraula, no poden ser xerraires; han de menjar poc i mai les primeres, han d'acontentar-se amb allò que els donen les mares. I així successivament: han d'aprendre a anar a buscar aigua, a cuinar, a netejar. Mai no se'ls reconeix ni agraeix la feina feta.

A *Las madres contra las mujeres*,⁴ C. Lacoste-Dujardin fa una exposició molt detallada de l'educació d'una nena a la Cabília, que passa per la desgràcia de tenir una filla, la diferència en l'al·letament, el major nombre de morts entre nenes en l'etapa del primer any. La raó que es dona per a aquest maltractament és que la nena és una inversió inútil per a la família, atès que anirà a viure i treballar a casa del marit, on serà la seva sogra la que la mani i li imposi les normes, en una mena de revenja per tot el que ella va patir de jove, i que ara podrà fer recaure damunt la seva nora.

Podria seguir exposant les formes de socialització per imposar la feminitat a les nenes de diverses cultures. No és el moment de fer-ho, però us puc assegurar que de documents ja n'hi ha molts, sigui de caràcter etnogràfic o novel·lístic, que ens expliquen com n'és de dur l'aprenentatge d'una dona, i com s'assembla a una *doma* exercida per les pròpies mares. Amb tota l'ambigüitat de la relació, que, alhora, implica l'intercanvi de mostres d'amor i de pena en ambdues direccions. Perquè sovint una de les raons de les filles per obeir –i us en podria explicar casos que conec bé, com el d'una àvia meva– era, precisament, no perjudicar la mare, contra la qual hi hauria sancions duríssimes si la filla es rebel·lava.

4. Lacoste-Dujardin, C. (1993). *Las madres contra las mujeres*, Madrid: Cátedra.

Em direu: “Bé, però entre nosaltres no és així. No coneixem mutilacions físiques ni normes tan dures com les que són encara vigents a la Cabília”, i és cert. Però quan analitzem les biografies de les nostres besàvies, de les nostres àvies, de les nostres mares i fins i tot les nostres, especialment en el cas de les dones que vam néixer en l’etapa franquista, trobem molts elements que ens indiquen la mateixa pauta, encara que no exercida amb el mateix grau de duresa i crueltat. De nou no és aquí el lloc per desgranar les mutilacions psíquiques i fins i tot físiques, no en el sentit de destruir els nostres cossos però si d’imposar-nos normes, vestimentes i comportaments que tendien a limitar la nostra mobilitat i la nostra capacitat d’exploració de la vida. Recordeu la vestimenta de les dones en el passat, des del cinturons de castedat fins als cossets que impedièren respirar, i, en èpoques més recents, que jo he viscut, les faixes, les faldilles estretes, els talons alts i altres vestimentes incòmodes i limitadores, exigides sempre en nom de la moral, l’elegància, la decència i la preservació d’un futur feliç per a la noia que actuava com calia. Una petita mostra de tantes altres limitacions més profundes, a l’hora de triar una feina, de voler estudiar, d’imaginar una vida. De nou, una *doma* exercida amb fermesa per les mares, que a vegades utilitzaven la persuasió per a aconseguir l’acceptació passiva de les filles i altres vegades empraven la violència i els càstigs per a ser obeïdes.

Així doncs, com veieu, la transmissió de la feminitat de mares a filles ha estat lluny de ser una transmissió feliç, que augurava per a les noies una vida plena i lliure, en la qual poguessin decidir el seu futur i desenvolupar les seves capacitats en unes circumstàncies adequades. Les pors, els tabús sexuals, les amenaces més o menys explícites sobre les conseqüències d’allò que se’n deia “una relliscada”, els silencis sobre el propi cos i les seves manifestacions naturals, la inculcació de la pròpia fragilitat, la necessitat de submissió als homes i especialment al marit, l’obsessió per la neteja i per la dedicació a la família per damunt de qualsevol altre desig han estat trets característics d’aquest gènere transmès de mares a filles, en el qual les mares habitualment han sigut conscients del dolor infligit. Sempre m’ha semblat molt significatiu d’aquest fet el que explica la gran antropòloga francesa Françoise Héritier: quan, observant les dones que treballaven als camps a Burkina

Faso, es va adonar que si el nadó que duïen a l'esquena plorava i era un nen corrien a alletar-lo, però si era una nena, la deixaven plorar una estona. I quan els va preguntar per què, la resposta que va obtenir va ser: "Les nenes no obtindran mai satisfacció en el que desitgen. És millor que s'hi acostumin des que neixen." Tota la filosofia de la transmissió del gènere femení, i tota l'ambigüitat que comporta entre mares i filles es troben resumides, a parer meu, en aquesta resposta.

Arribats fins aquí voldria aclarir una qüestió cabdal: la duresa d'aquesta transmissió i del gènere inculcat no es deu a maldat per part de les mares, ni a cap rivalitat; en les relacions entre cada mare i cada filla hi sol haver conflictes, i conflictes que es deriven precisament d'aquestes qüestions estructurals que he assenyalat. Unes i altres interpreten els conflictes com a resultat de les característiques psíquiques de la mare o de la filla: és dura, és dolenta, no m'estima, etc. Si és interessant estudiar aquesta relació és precisament perquè habitualment no es deriva de cap fet de caràcter psíquic ni d'unes situacions concretes; es deriva d'unes normes socials patriarcals inculcades a tots els individus, homes i dones, i mantingudes constantment per tota l'estructura social i cultural. I és precisament el silenci sobre aquest fet, el caràcter estructural i no arbitrari de la repressió infligida a les nenes i dones per les seves mares, el que la fa més difícil de combatre i d'anar eliminant.

Voldria, per acabar, dir algunes paraules sobre l'evolució que està tenint tot plegat i els canvis que s'estan produint en les societats actuals. Estem en un procés d'eliminació dels gèneres; una eliminació lenta, però que últimament veiem avançar de manera constant, malgrat que habitualment no se'n parli en aquests termes sinó com a transgressions degudes a identitats sentides o decisions personals. És evident, però, que la duresa amb que s'imposaven els gèneres va desaparèixer entre nosaltres, sobretot pel que fa al gènere femení, que és el que ha estat més directament posat en qüestió, precisament pel fet que implicava l'assumpció d'una inferioritat social i personal. Ens trobem, doncs – sempre parlant de les societats occidentals, atès que els canvis no s'han produït a la mateixa velocitat en totes les cultures—, que les dones ja no tenen la mateixa fermesa en la necessitat de transmetre la feminitat tradicional; les mares educades en l'etapa democràtica han anat supe-

rant, en molts casos, les limitacions que se'ls havien imposat, i ja no tenen un model tancat del que implica ser una dona. Evidentment estic fent una generalització perillosa: en les entrevistes realitzades queda molt clara la ruptura, però també sé que sovint no som conscients de tot allò que se'ns ha transmès en la infància i al llarg de la vida, de manera que les entrevistes dutes a terme reflecteixen únicament la consciència de les noies entrevistades sobre allò que els van transmetre les seves mares. I, amb tot, la diferència respecte dels relats de dones més grans és realment molt sorprenent.

Doncs bé, amb tota la prudència necessària, crec que es pot dir que, d'una manera general, ja no hi ha transmissió dels estereotips de gènere tradicionals entre mares i filles; no han desaparegut del tot, és clar; però no tenen el caràcter de mandat que revestien anteriorment. Significa això que les dones estem abandonant els models tradicionals del nostre gènere? En part, sí. Però només en part, perquè de cop ha agafat el relleu una altra agència socialitzadora: els mitjans de comunicació, les xarxes socials, les pel·lícules i sèries televisives, els aparells de publicitat són ara, des del meu punt de vista, les vies transmissores dels estereotips del gènere femení i masculí, i ho fan amb una eficàcia extraordinària, perquè en lloc d'actuar mitjançant la repressió ho fan a partir de la seducció, forma molt més difícil de detectar i de poder-s'hi enfrontar amb èxit.

Quines figures ens mostren els mitjans de comunicació, quina publicitat anuncia les joguines, les modes o els cotxes? Les imatges de dones, des de les princesetes Disney fins als anuncis de perfums, roba o maquillatge, posen l'accent en la sexualitat, en un gir sorprenent en què, ja des dels 5 anys, aproximadament, les nenes són representades en forma *sexy*, com a objectes de desig per als altres i, sobretot, com a desig de ser objectes de desig per elles mateixes. Diverses mares m'han comentat de nenes ben petites, des dels 3 anys, que els han dit que de grans volen ser princeses. Les feministes podem esforçar-nos a eliminar els contes clàssics, les Blancaneus i les Ventafocs... Les imatges ens les tornen reforçades, tan atractives per a les nenes que són elles les que somien amb una feminitat dependent, lànguida, oferta. I el mateix passa amb els nens, és clar, bombardejats per models amb armes,

amb competicions, amb cotxes rapidíssims... Feminitat i masculinitat ja sense altre paper social que fer d'esquer del consum, però alhora tan repetits i estereotipats que tenen un poder de seducció extraordinari damunt les noves generacions.

Estem en un canvi de model, també en els gèneres, ho sabem. Crec que caminem cap a la desaparició dels gèneres, però hi estem anant per camins tortuosos, complicats. Si desfem els models, en què consistirà l'educació? Tant de bo fos en donar recursos perquè cada persona es pogués construir a si mateixa a partir de les seves necessitats i del seu desig. I que poguéssim superar així el que ha estat una transmissió de gènere, tant femenina com masculina, amarada d'imposicions duríssimes, i font de conflictes i de dificultats entre mares i filles.

Moltes gràcies per la vostra atenció.

Marina Subirats

Girona, 2 de desembre de 2021

DISCURS DEL DR. QUIM SALVI

---

hc

Investidura doctora
honoris causa

Marina Subirats Martori

Universitat
de Girona

#udgsubirats
#honorisudg

Estimada doctora Subirats,
presidenta del Consell Social de la UdG,
director del Departament de Pedagogia,
degana de la Facultat d'Educació i Psicologia,
Dr. Jordi Feu, padrí de la doctoranda,
rectors Nadal, Geli i Batlle, president Bou,
membres de la comunitat universitària,
amigues i amics,

Cada vegada que la Universitat decideix i promou un doctorat honoris causa s'exposa. És a dir, ensenya la seva pròpia essència. Es defineix.

Cada acte d'investidura d'un doctor honoris causa és un acte de consciència col·lectiva, perquè és la Universitat, com a institució, la que dibuixa el seu lloc a la societat. I ho fa a través de les persones que accedeixen a aquest alt reconeixement.

Avui és el primer acte que presideixo en el meu segon mandat com a rector, gràcies al suport rebut de la comunitat universitària. I no hi podia haver un esdeveniment que em satisfés més, en un dia com avui, que retre homenatge a la doctora Marina Subirats. Pel que representa la seva trajectòria, per la reafirmació de la Universitat de Girona com una universitat implicada al cent per cent en la igualtat, i perquè el seu nomenament ve a consolidar una línia de paritat, també en els docto-

rats honoris causa, que mira de revertir una política que inclou destacades personalitats de moltes àrees del coneixement, la ciència, les arts i les humanitats, però ben poques dones.

Fixeu-vos-hi, aquesta cerimònia és la cinquena en la qual una dona rep el doctorat honoris causa de la UdG. I vivim en una dinàmica en la qual, a la figura de Daniela Tilbury, nomenada honoris causa fa només dos mesos, especialista en gestió ambiental i sostenibilitat, també s'hi afegeix la de la cooperant Anna Ferrer, nomenada en la mateixa sessió del Consell de Govern que la professora Subirats. Dones que passen a formar part del nostre Claustre i que ajuden a visibilitzar, cada una d'elles, un aspecte notori i capital de la nostra política universitària: la preocupació pel futur del planeta i per la introducció dels criteris de protecció en el currículum docent; la lluita per la solidaritat envers els desprotegits i, en el cas de la doctora Subirats, l'acció permanent, continuada i persistent a favor de la igualtat d'oportunitats entre dones i homes. Aspectes, tots ells, que formen part del que som, però molt especialment de la Universitat que volem ser, i a què dediquem molts dels nostres esforços.

No insistiré en els elogis a la doctora Subirats que ja ha detallat el doctor Jordi Feu. La seva tasca, tant l'acadèmica i científica, des del vessant sociològic i pedagògic, com la d'activitat política compromesa per canviar la realitat, ens informen d'un mestratge que, quan ella va iniciar els seus estudis, a la dècada dels anys 70, no existia. "Vam ser una generació sense mestres", ha dit. Avui, per sort i per dedicació i entrega, la tenim a ella, en un paper destacat, i a moltes altres persones com a referents que ens ajuden a combatre l'establiment de jerarquies i de models de comportament assignats a dones o homes, a lluitar contra aquesta mancança en l'equitat a tots els nivells.

Un referent que, en el cas de la Universitat de Girona, no solament afecta la comunitat universitària amb la seva disciplina d'expertesa, sinó que s'estén a tota la pràctica acadèmica, amb fils intel·lectuals que ens uneixen, com ara el fet que Maria Subirats fos deixeble de Alain Touraine, un dels més prestigiosos convidats a la Càtedra Ferrater Mora. Aquests lligams, imperceptibles però robustos, que ens parlen d'una comunitat de reflexió i pensament. M'agradaria destacar, però,

alguns dels aspectes de la tasca de la doctora Subirats més relacionats amb l'educació i, concretament, amb el món universitari, començant per la seva intensitat a l'hora de reivindicar la igualtat educativa, l'educació afectivosexual i emocional i el valor de la coeducació.

En el cas de la Universitat, en un article recent, Subirats afirmava que “tendim a creure que, a les universitats, la igualtat d'oportunitats entre dones i homes és un fet consolidat. Malauradament no és així...”. I assenyalava “tres àmbits d'enormes desigualtats sexistes” en el nostre entorn, encara ara, a començament del segle XXI. El primer, el de les posicions estratègiques de dones i homes i del prestigi acumulat per una tradició masclista i patriarcal; el segon, el de la violència i l'assetjament, i el tercer, “el del caràcter mateix de la cultura acadèmica, totalment androcèntrica”. Són greus mancances que tenim l'obligació de combatre.

A la Universitat de Girona fa temps que hem assumit aquest repte. Només per parlar de l'últim curs, podria fer esment de la instauració del Segon Pla d'Igualtat (2021-2025), amb la promoció de més de 50 accions concretes, fruit d'un procés participatiu en què han pres part més d'un miler de membres de la nostra comunitat universitària, a l'entorn de les polítiques de gènere. Un Pla que marca les línies mestres de la nostra política, que també s'estén a altres àmbits. En citaré unes quantes: la proposta de paritat de gènere en els òrgans col·legiats, les accions en positiu per equilibrar el desnivell actual en relació a les càtedres, les polítiques contràries a l'assetjament sexual i de servei d'atenció a les necessitats del col·lectiu LGTBIQ. Per exemple. O altres accions delimitades i efectives, com ara els indicadors sobre la perspectiva de gènere en la docència o el protocol per a la prevenció de la violència, a través de l'Àrea d'Igualtat de Gènere emmarcada en la Unitat de Compromís Social. La Universitat de Girona, aquest últim curs, ha participat en el Dia Internacional de la Dona i la Nena a la Ciència amb l'experiència ExpertaUdG, amb testimonis d'un centenar de dones científiques i investigadores, 100 dones; i ha creat els espais “UdG Amb Nom de Dona”, homenatge i reconeixement a figures de tots els àmbits i procedències.

Podria ser més extens, però crec que estareu d'acord amb mi que hem deixat constància d'un compromís ferm que avui reblem amb la incorporació de la doctora Marina Subirats al nostre Claustre.

Ella deia que “en moltíssimes dimensions de la realitat la igualtat és avui una quimera, i la desigualtat està basada en una valoració diferent dels sexes per part de la societat”, i que el canvi profund al qual aspirem és i ha de ser un canvi cultural, és a dir, transformador. Començant per l’educació, perquè l’educació és la palanca més important de transformació social.

Tots hi treballem per tal de fer que siguin certes, permanents, un referent, les paraules de la doctora honoris causa Marina Subirats: “El que és essencial en l’educació és ensenyar a pensar, a sentir i a estimar. És a dir, a esdevenir éssers humans complets”.

Moltes gràcies,

Quim Salvi

Rector de la UdG

Girona, 2 de desembre de 2021

Universitat
de Girona